

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בגיאוגרפיה
של א"י

מועד קיץ תשע"ו 2016

סמל שאלון 057204 – הפיתוח
והתכנון המרחבי

הפתרון נכתב על ידי

אמנון אפשטיין, אהוד אלדר וד"ר זיוה הוכמן

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

שאלה מספר 1 – רמת פיתוח

א. רמת הפיתוח בצפון איטליה גבוהה יותר מאזור הדרום משום שהתמ"ג לנפש גבוה מאוד ושיעור האבטלה נמוך באופן בולט יחסית לדרום. שיעור הנגישות לאינטרנט בצפון גבוה מאוד וכך גם אחוז ההצלחה במתמטיקה דבר המצביע על רמת השכלה גבוהה.

ב. תופעה המתרחשת במדינות רבות בעולם היא אי שוויון מרחבי בין גלעין לשוליים. צפון איטליה היא אזור הגלעין שבו מרוכזת רוב הפעילות הכלכלית במיוחד במשולש התעשייה הכולל את מילאנו, טורינו וגנואה, בטורינו נמצא מפעל פיאט, במילאנו מרוכז ענף האופנה והפיננסים. קרבתו של הצפון לגבול עם שוויץ וצרפת תורם לשילובו בגלובליזציה לכן המסחר בו מפותח מאוד יחסית לאזור נאפולי. מילאנו היא אגלומרציה שבה בנוסף לעוצמה הכלכלית מתרכזת האליטה החברתית תרבותית של המדינה.

ג. הפערים בין גלעין לשוליים:

- העברת מוקדי תעסוקה לשוליים כפי שעשתה ממשלת איטליה בהעברת חלק ממפעל פיאט לנאפולי.

- הקמת צירי תחבורה חדשים המקלים על הנגישות בין הגלעין לשוליים כפי שקיים בישראל בכביש 6, באיטליה נבנתה רכבת חדשה ומהירה בין נאפולי לרומא.

שאלה מספר 2 – המרחב הכפרי והשובל הבין עירוני

א. במדינות המפותחות חלו תמורות במרחב הכפרי. השינוי בשימושי הקרקע הוא צמצום השטח החקלאי וגידול בשטחי המגורים הנובע מתהליך הפירבור, מדובר בבניה צמודת קרקע באיכות חיים גבוהה. השינוי בתחום התעסוקה כולל כניסת ענפי כלכלה לא חקלאים כמו מסחר, תיירות כפרית, מחסנים, ומפעלי תעשייה.

ב. זחילה עירונית – תופעה שמתארת מצב בו העיר גדלה עקב ריבוי טבעי והגירה, גולשת מבחינת השטח לשוליים שלה, מקיפה ישובים כפריים או עירוניים קטנים ומאמצת אותם לתוכה, ו"בולעת" אותם. ישובים כפריים סמוכים לעיר מקבלים אופי עירוני וערי לוויין קטנות קמות סביב הגלעין הישן של העיר. הגורמים לזחילה הם, כאמור, ריבוי טבעי והגירה שמגדילים את אוכלוסיית העיר.

ג. ערים גדולות מוקפות "חגורות ירוקות":

- לונדון

- ניו פורט

- ברמינגהם

- ברדפורד

- בלקברן

- לידס

לחגורות הירוקות חשיבות רבה שכן הן מאפשרות לשמור על שטחים פתוחים ולמנוע זחילה עירונית, למקם ריאה ירוקה בתוך העיר ההולכת וגדלה. החגורה הירוקה מהווה חייץ בין אזורי מגורים, היא סופגת רעשים, פולטת אוויר נקי ומסוגלת לתפקד כאזור לבילוי פנאי.

שאלה מספר 3 – הסחר העולמי

א. יתרון יחסי הוא משאב טבעי או אנושי המצוי בשפע במדינה אחת ולא קיים במדינה אחרת. מצב כזה עשוי להגביר את הייצוא של אותו משאב ובכך יגדל הסחר העולמי באופן בולט.

ב. מאפיינים פיזיים באזורי גידול התה הם:

- אקלים טרופי/ מונסוני עתיר גשם עם טמ"פ גבוהות.
- אזור מישורי הסמוך לים המאפשר נוחות רבה בגידול החקלאי וקלות רבה בשיווקו דרך הנמלים לחו"ל.

ג. חסרונות:

- התבססות על ענף כלכלי אחד עלולה לגרום בעת משבר כלכלי עולמי לנזק גדול למדינה, כולל פיטורי עובדים, ירידה בתמ"ג ועיכוב בצמיחה הכלכלית.
- התלות של קניה במדינות המערב תלך ותגדל בתחומים רבים נוספים לתה דבר היוצר ניאוקולוניזם בו היא תתקשה מאוד לפתח כלכלה עצמאית.

שאלה מספר 4 – תמורות המרחב העירוני

א. שינויים במאפיינים של שימושי הקרקע בין שתי התמונות:

בתמונה מראשית המאה העשרים ניתן לזהות את תיכון גימנסיה הרצליה, הבניינים נראים כמשמשים למגורים, התחבורה כמעט ולא קיימת (מלבד הסוס והכרכרה) והכביש רחב ופתוח.

בתמונה מתחילת המאה העשרים ואחת בניין הגמנסיה כבר לא קיים ובמקומו הוקם מבנה מסחרי ענק – כולבו שלום. הרחוב צר, צפוף וגדוש בתחבורה. הבתים התרחבו ומשמשים ברובם למסחר. נוספו תשתיות שלא היו בעבר – חשמל, כבלים.

ב. גורמים לשינויים שציינתי בסעיף ב':

- העיר גדלה והתפתה עקב ריבוי טבעי והגירה רבה.

- התחבורה התפתחה.

- מעבר ממדינה חקלאית לעיסוק במסחר ותעשייה, הרס מבנים ישנים ובנייה של מבנים גבוהים במקומם החוסכים בשטח ומסוגלים לאכלס עסקים רבים.

ג. נימוק לשימור – שימור יופיה של העיר ועברה ההיסטורית. שימור גישות אדריכליות בינלאומיות (העיר הלבנה בתל אביב, למשל).

נימוק לפיתוח האזור במלואו – אפשרות לבניה גבוהה יותר.

- אפשרות לשלב תשתיות שלא היו קיימות בעבר (חשמל, כבלים, אינטרנט וכו).

שאלה מספר 5 – משאבי ים

א. דיג – ציד או איסוף דגים אשר חיים במקורות מים (ימים, אוקיאנוסים, אגמים, נהרות וכו) לשם מאכל.

חקלאות ימית – ניצול של הימים והאוקיאנוסים לטובת גידול בעלי חיים וצמחים (אצות, למשל) לטובת בני האדם תוך ניצול המשאבים המקומיים. התאמת הביקוש והצריכה של האוכלוסייה לכמות הדגים הגדלה בכלובי הדגים.

ב. קיים הבדל בין מגמות השינוי בשיעור הדייגים והחקלאים הימיים בעולם.

ניכר מהגרפים כי שיעור הדייגים היה בעליה מתונה עד לשנת 2000 ומאז הגידול במספרם איטי וכמעט ולא מורגש.

בשיעור הגידול של החקלאים הימיים, לעומת זאת, חל גידול רציני. בין השנים 2000 ל-2005 יש אומנם ירידה קלה בגידול לעומת יתר השנים אך ניתן לראות בבירור כי שיעור הגידול גדול ומהיר לאורך כל שנות הגרף.

הגורמים לכך הם :

- התמעטות הדגים בשדות דיג מסחריים בעולם, עד כדי סכנה להכחדת סוגי דגים רבים, מניעת דייג לא חוקי.
- כניסה של חברות מסחריות גדולות לענף החקלאות הימית.
- גידול בולט בכמות הדגים בחקלאות הימית תוך הקפדה על מניעת זיהום הים.
- ג. חקלאות בת קיימא היא חקלאות שמתחשבת בסביבה ובדורות הבאים.

חקלאות ימית בת קיימא עובדת בצורה זהה ודואגת שהפיתוח בתחום יתבצע תוך מחשבה על המשך. כך, למשל, לא נדוג דגים בתקופת עונת ההטלה או באזורי הקינון כדי לדאוג להמשכיות בעתיד, התאמה בין הביקוש לבין ההיצע.

שאלה מספר 6 – תיאוריית שימושי הקרקע של פון תונן

א. ככל שמתקרבים אל העיר מחירי הקרקע במרחב הכפרי גדלים באופן בולט.

ב. אזור מספר 1 – גידול עופות וגידול בקר לחלב.

אזור מספר 4 – גידול מרעה לבקר.

עופות ותוצרת חלב התמקמו קרוב לעיר משום שהם נצרכים באופן שוטף, דורשים הון רב ומרחק הובלה קצר משום אורך חיי מדף מצומצם.
מרעה לבקר דורש שטח רחב שלא קיים בסמוך לעיר, השקעה נמוכה ואורך חיי מדף גדול.

ג. הטכנולוגיה והתחבורה עשויים לשנות את מיקום ענפי החקלאות שההובלה בקירור מסוגלת להרחיק את גידולי החלב מהעיר. איחסון מודרני יכול לאפשר מיקום ענף חקלאי בכל אזור.
הובלה אווירית והובלת מטענים גדולים באוניות מסוגלים לשנות לחלוטין את מיקומם של ענפי החקלאות במרחב.

א. הנזק שעלול להיגרם מעלייה בשיעור גזי החממה באטמוספירה הוא ההתחממות הגלובלית משום שהקרנה החוזרת מהקרע נבלמת, הטמ"פ עולה, כמות הגשם קטנה, קצב המסת הקרחונים נעשה מהיר כך שקיימת סכנה להצפות. מערכות אקולוגיות עלולות להיפגע, כמות המזון בעולם עלולה להצטמצם.

ב. שתי הדרכים לצמצום לפליטה של גזי החממה הם :

- שיתוף פעולה בינלאומי בין כל מדינות העולם על פי אמנת ריאו מ 1992 ועל פי הוועידה בפריז ב 2015 ובו מתחייבות המדינות לצמצם את פליטת גזי החממה.
- צמצום השימוש בתחנות כוח לייצור חשמל בנפט או פחם ומעבר לאנרגיה מתחדשת וירוקה כמו רוח ואנרגיה סולארית.
- התקנת סולקנים בארובות מפעלי התעשייה.
- פיקוח עולמי למניעת ברוא היערות בברזיל ואינדונזיה.

ג. המדינות הפחות מפותחות מתקשות ביישום ההחלטה שהתקבלה בוועידה בגלל הסיבות הבאות :

- איכות הסביבה נמצאת אצלן בסדר עדיפות נמוך מאוד, ואילו הצמיחה הכלכלית ופיתוח מוקדי תעסוקה ללא התחשבות בפיתוח בר קיימא נמצא בעדיפות עליונה.
- העלויות הנדרשות להקפדה על תקנים הקשורים בשמירה על איכות הסביבה הן גבוהות מאוד, יש לציין שהחברות הרב לאומיות הפועלות במדינות הלא מפותחות מנצלות מצב זה ואינן מקפידות על מניעת פליטה של גזי החממה.